وزارت جهاد کشاورزی
سازمان شیلات ایران

راهنمای سرمایه گذاری و توسعه طرح های شیلاتی در استان چهارمحال و بختیاری

دفتر برنامه ریزی و بودجه

شهریور ماه ۱۴۰۲

تاریخچه جغرافیایی استان

استان چهارمحال و بختیاری یکی از استان‌های مرکزی کشور به مرکزیت، شهرکرد است.

این استان با گستره‌ای برابر با ۱۶٬۴۲۱ کیلومتر مربّع، بیست و دومین استان کشور از نظر پهناوری می‌باشد. استان چهارمحال و بختیاری از جمله بخش‌های کوهستانی فلات مرکزی ایران محسوب می‌شود و در ۳۱ درجه و ۹ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۳۸ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۲۶ دقیقه طول شرقی گرینویچ قرار دارد. این استان از شمال و مشرق به استان اصفهان، از مغرب به استان خوزستان، از جنوب به استان کهگیلویه و بویراحمد و از سوی شمال غربی به استان لرستان محدود می‌شود. این استان دارای ۱۰ شهرستان، ۲۶ بخش و ۵۱ دهستان می باشد. حدود ۵۵ درصد ساکنین استان به گویش بختیاری، ۳۰ درصد به زبان فارسی و ۱۵ درصد هم به زبان ترکی قشقایی یا همان ترکی چهارمحالی سخن می‌کنند.

شهرکرد با ۲۰۶۶ متر ارتفاع از سطح دریا، بلندترین مرکز استان در ایران است. میانگین ارتفاع در استان چهارمحال و بختیاری حدود ۲۱۵۳ متر است و به همین خاطر استان چهارمحال و بختیاری را بام ایران می‌دانند.

نام چهارمحال و بختیاری اشاره به دو بخش منطقه چهارمحال و منطقه بختیاری دارد. چهارمحال بخشی روستانشین میان اصفهان و منطقه ایل‌نشین بختیاری بود. محال جمع مکسر واژه محل به معنی جا و مکان است و چهار محال یعنی چهار ناحیه که عبارت بودند از: لار، کیار، میزدج و گندمان. در بخش‌بندی کنونی استان، لار در شهرستان شهرکرد، شهرستان سامان و شهرستان بن، میزدج در شهرستان فارسان، کیار در شهرستان کیار و گندمان در شهرستان بروجن قرار می‌گیرد. منطقه بختیاری نیز که از دیر باز کوچ گاه ایل بزرگ بختیاری بوده و هست، هم‌اکنون دربردارنده شهرستان‌های کوهرنگ، اردل و لردگان و فارسان و خانمیرزا و بخش ناغان شهرستان کیار و بخش گندمان از شهرستان بروجن می‌باشد.

هفشجان مرکز پیشین چهارمحال تا پایان عصر صفوی، کیان مرکز چهارمحال در دوره افشاریه، چالشتر مرکز چهارمحال در دوره زندیه و در میانه قاجاریه و شهرکرد یا دهکرد پیشین مرکز استان از دوره پهلوی و به‌طور رسمی از سال ۱۳۵۲ مرکز استان بختیاری و چهارمحال می‌باشد. منطقه بختیاری استان چهارمحال و بختیاری نیز در واقع بخش گرمسیری ایل بختیاری است که بیشتر کوچ رو هستند.

جمعیت و شرایط دموگرافی استان

جمعیت استان چهارمحال و بختیاری طبق آخرین برآورد برابر ۱۰۱۴۰۰۰ نفر در ۲۶۶۱۴۲ خانوار و بُعد خانواری ۳/۸۱ نفر بوده‌است؛ و از این جهت ۱/۱۹ درصد جمعیت کل کشور را شامل می‌شود. شهرهای شهرکرد، لردگان،بروجن، فارسان، فرخ‌شهر و هفشجان شهرهای بزرگ و پرجمعیت این استان می‌باشند.

نرخ رشد جمعیت در چهارمحال و بختیاری در حال حاضر کمتر از رشد کل کشور مانده‌است، میانگین رشد جمعیت استان چهارمحال و بختیاری در دوره پنج ساله ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰ با اختلاف ۰/۴۲ درصدی نسبت به کل کشور، ۰/۸۷ درصد بود. میانگین کل ایران، ۱/۲۹ درصد می‌باشد. متوسط رشد سالانه شهری ۳۳/۳ درصد ولی متوسط رشد سالانه روستایی ۱۱/۲- درصد شده‌است که بیانگر کاهش جمعیت روستاها در طی سالیان اخیر است.

در حدود ۶۰ درصد مردم در شهرها زندگی می‌کنند. ۶۰۸۴۵۳ نفر در شهرها، ۳۸۵۳۲۰ در روستاها و ۵۰۱۷ نفر غیرساکن می‌باشند. این خود بیانگر افزایش شهرنشینی یا افزایش تعداد شهرهای استان چهارمحال و بختیاری می‌باشد. تراکم نسبی جمعیت در این استان با ۱۶۴۲۱ کیلومتر مربع مساحت، در حدود ۶۱ نفر در هر کیلومتر مربع می‌باشد. در سرشماری اخیر، درصد باسوادی مردمان چهارمحال و بختیاری به ۸۴ درصد رسیده است.

شرایط اقلیمی استان

استان چهارمحال و بختیاری از جمله مناطق کوهستانی فلات مرکزی ایران محسوب می‌شود که در بخش مرکزی رشته کوه‌های زاگرس واقع شده‌است. به علت جوان بودن دوره کوه‌زایی و شرایط تشکیل گسل‌های خاص، در این منطقه وجود بلایا و مخاطرات طبیعی بسیاری چون ریزش بهمن، سیل، زلزله و رانش زمین در اکثر نقاط آن مشاهده می‌شود.

استان چهارمحال و بختیاری به عنوان بام ایران، دارای ۱۶ قله مرتفع با ارتفاع بیش از ۳۵۰۰ متر است. این کوه‌ها از شمال غرب استان به جنوب شرق آن کشیده شده‌اند و هر چه از غرب استان به طرف شرق آن به پیش رویم از میزان ارتفاعات کاسته می‌شود و در نهایت به دشت‌های نسبتاً وسیع همچون دشت لار، فرادنبه، کیار و گندمان می‌رسیم. ارتفاعات حدود ۷۶ درصد و دشت‌ها در مجموع نزدیک به ۲۴ درصد وسعت استان را شامل می‌شوند و انباشته رسوبات در آن‌ها زمینه مساعدی برای کشاورزی به وجود آورده‌است. «زردکوه» دومین کوه بلند رشته کوه زاگرس در این استان قرار گرفته‌است.

به علت ماهیت کوهستانی که در مسیر بادهای مرطوب سیستم‌های مدیترانه‌ای قرار داشته و موجب تخلیه بار این سامانه‌ها می‌گردد، این استان دارای بارش نسبتاً مناسب است به حدی که این منطقه با وجود داشتن تنها یک درصد از مساحت ایران، ده درصد از منابع آب کشور را در اختیار دارد.

ریزش‌های جوی (برف و باران) درکوه‌های این استان، سرچشمه معروفترین رودخانه‌های دائمی ایران یعنی کارون، زاینده رود و دز هستند. زاینده رود تنها رودخانه دائمی در فلات مرکزی ایران بوده و کارون نیز بزرگ‌ترین رودخانه ایران و تنها رودخانه قابل کشتیرانی در ایران است که به سبب سد سازی‌های فراوان و انتقال نادرست اب به استان‌های یزد، اصفهان و کرمان، این دو رودخانه دائمی در معرض تهدید قرار گرفته‌اند.

در این استان چشمه‌های مختلفی نیز وجود دارد که علاوه بر ایجاد جاذبه‌های گردشگری و زیبایی‌های طبیعی زمینه مناسبی را برای ایجاد کارخانه‌های آب معدنی فراهم کرده‌است. برخی چشمه‌های بزرگ و معروف این استان عبارت‌اند از: چشمه دیمه در چلگرد، چشمه زنه در هفشجان، چشمه شلمزار در شلمزار، چشمه کوهرنگ در چلگرد، چشمه مایک در سورشجان، چشمه برم در لردگان، چشمه مولا در آلیکوه، چشمه سرداب در رستم‌آباد، چشمه سیاسرد در بروجن، چشمه برم در مالخلیفه، چشمه پیرغار در فارسان، چشمه سندگان در سندگان

جنگل‌های استان چهارمحال و بختیاری در گروه جنگل‌های غرب و جنوب غرب کشور قرار می‌گیرند. بخش زیادی از این جنگل‌ها در پنج منطقه بازفت، اردل، ناغان، لردگان، دوراهان و فلارد قرار گرفته‌اند. این جنگل‌ها با مساحتی در حدود ۳۰۷ هزار هکتار به صورت نواری از شمال به جنوب از منطقه بازفت در شهرستان کوهرنگ به سمت منطقه فلارد در شهرستان لردگان و شهرستان فلارد کشیده شده‌اند. پوشش عمدهٔ جنگلی این مناطق، تقریباً ۹۸ درصد از بلوط تشکیل شده‌است. حاشیه سبز رودخانه زاینده رود که می‌توان گفت جزی جنگل‌های مصنوعی و توریست پذیر استان می‌باشد.

موقعیت اقتصادی استان

با توجه به میزان نزولات جوی و جاری شدن رودخانه‌های پر آب، کشاورزی یکی از مهمترین ارکان اقتصادی به ویژه در شرق استان چهارمحال و بختیاری محسوب می‌شود. از میان محصولات سالانه این استان غلات از اهمیت قابل توجهی برخوردار است، به طوری که ۷۰/۴ درصد از کل سطح زیر کشت محصولات سالانه به غلات اختصاص داده شده است. بعد از غلات، نباتات علوفه‌ای با ۲۱/۳ درصد بیشترین میزان سطح زیر کشت محصولات سالانه را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین علاوه بر رمه‌های کوچنده، پرورش انواع دام، رایج‌ترین فعالیت عشایر و مردم روستاهای استان چهارمحال و بختیاری است.

با توجه به غلبه معیشت روستایی و عشایری، جریان توسعه صنعت از رونق چندانی برخوردار نیست، به طوری که صنایع استان عمدتاً در شهرهای شهرکرد، بروجن و فارسان استقرار یافته‌اند. از مهم‌ترین کارخانه‌های صنعتی استان می‌توان به کارخانه قند شهرکرد، کارخانه ریسندگی شهرکرد، کارخانه یخچال‌سازی فارسان، کارخانه آردسازی و ریسندگی بروجن و صنایع شیر و لبنی شهرکرد اشاره کرد.

در استان چهارمحال و بختیاری تولید صنایع دستی نیز رایج است و در میان عشایر بختیاری رونق بسزایی دارد. از صنایع دستی مهم استان می‌توان به قالبیافی، قفل‌سازی و انواع بافته‌های خانگی اشاره کرد که تولید آنها به طور عمده برای مصارف خانوار عشایری و روستایی صورت می‌گیرد. بخشی از محصولات صنایع دستی استان به بازار مصرف عرضه می‌شود.

ظرفیت های شیلاتی استان

استان چهارمحال و بختیاری با دارا بودن ۱۰۴رودخانه دائمی، ۶ سد، ۹۹۴ رشته قنات، ۵۵۸۸ چشمه و ۴۸۹۵ حلقه چاه پتانسیل بالایی در زمینه فعالیت های آبزی پروری دارد به طوریکه در بین استان های غیرساحلی کشور، رتبه نخست تولیدات آبزی پروری را داراست.

وجود مراکز تکثیر بچه ماهی، مزارع سردآبی و کارخانجات خوراک آبزیان به طوریکه در حال حاضر بیش از ۷۰ درصد خوراک آبزیان مورد نیاز کشور در استان چهارمحال و بختیاری تولید شده و پایانه های صادراتی موجود در استان، ظرفیت مناسبی را برای ایجاد زنجیره های تولید و ارزش آبزیان در استان چهارمحال و بختیاری ایجاد نموده است.

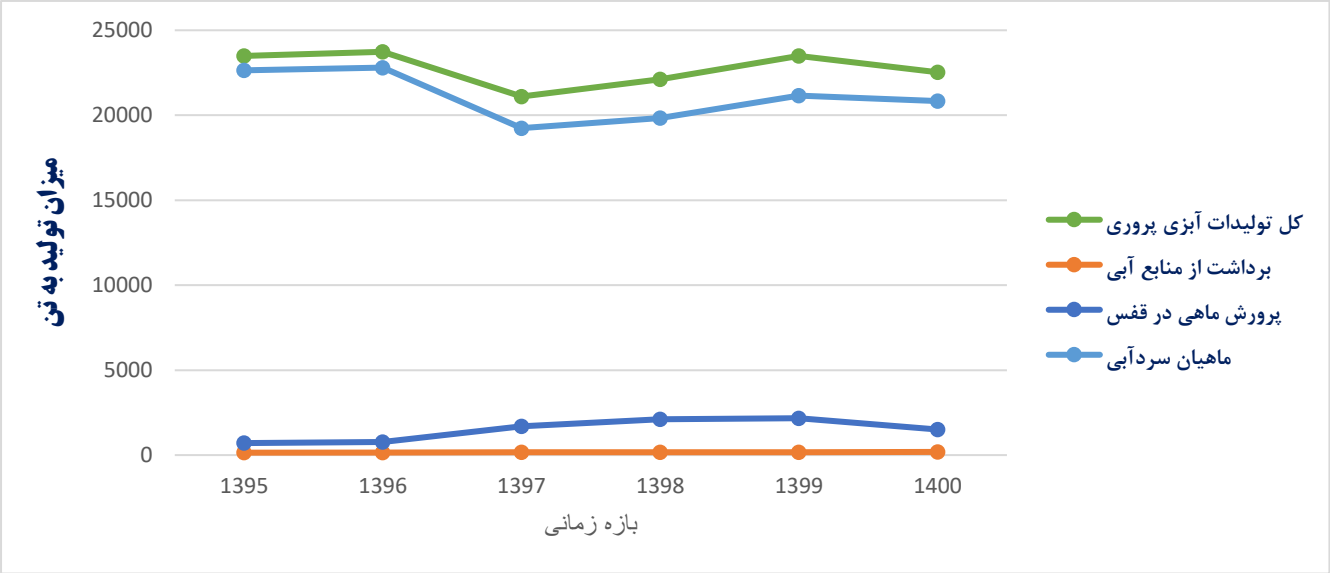
با مطالعات صورت گرفته مشخص گردیده است این استان ظرفیت تولید سالانه ۴۰ هزار تن پرورش ماهی در قفس نیز دارد که در حال حاضر تنها ۸ درصد آن محقق شده است و با سرمایه گذاری در این بخش می توان فرصت های بیشتری را به واقعیت بدل ساخت.

توجه به شیلات و افزایش سهم گوشت و پروتئین آبزیان در کل مصرف گوشت خانوارهای کشور نه تنها از جنبه های اقتصاد کلان، تجارت و سلامت، بلکه از وجود منابع عظیم آبی و استفاده بهینه و کارا از این منابع حائز اهمیت است. زیر بخش اقتصادی شیلات که اعم از صید و پرورش ماهی است نیاز چندانی به سرمایه ارزی و فن آوری وارداتی و پیشرفته ندارد و ضریب وابستگی فن‌آوری آن در پایین ترین سطح فعالیت های بخش کشاورزی است که از این منظر این صنعت را به صنعتی بسیار سودآور و پربازده بدل کرده است. با افزایش روز افزون جمعیت و نیاز به غذا و مواد پروتئینی، جایگاه تولید و پرورش ماهی در آب های داخلی و بهره برداری بهینه از منابع آبی در دسترس روز به روز آشکارتر میشود. اهمیت این موضوع با توجه به نقش مصرف گوشت ماهی در تامین سلامت افراد و همچنین مقایسه سرانه اندک مصرف آن در قیاس با ممالک توسعه یافته عیانتر خواهد شد. توسعه این حرفه به عوامل مختلفی بستگی دارد و در نتیجه هر کدام از این عوامل موجب بروز تنگناهایی در راه توسعه گشته اند. از جمله، عوامل عدم سهولت د سترسی به آب، زمین مناسب، شرایط اقلیمی مساعد و تغییرات فصلی در کمیت یا کیفیت آب در دسترس، در بسیاری از مناطق باعث ایجاد مشکلاتی در توسعه مزارع پرورش آبزیان با روش های متداول شده است. به همین منظور در این بخش به بررسی وضعیت آبزی پروری استان چهارمحال و بختیاری در بازه زمانی سال ۱۳۹۵-۱۴۰۰ خواهیم پرداخت.

آبزی پروری استان چهارمحال و بختیاری

وضعیت تولید انواع آبزیان پرورشی در استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک نوع آبزی در شکل (۱) نمایش داده شده است. همانطور که مشاهده می کنید تولید انواع آبزیان در استان چهارمحال و بختیاری در بازه زمانی بین سال های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰ از ۲۳۴۹۰ تن به ۲۲۵۳۱ تن رسیده است که روند کاهشی را نشان می دهد. همچنین بررسی گونه های پرورش یافته نشان می دهد که پرورش ماهی سردآبی و پرورش ماهی در قفس آب های داخلی دو فرصت ویژه استان هستند که ۹۹ درصد تولیدات استان را به خود اختصاص داده اند.

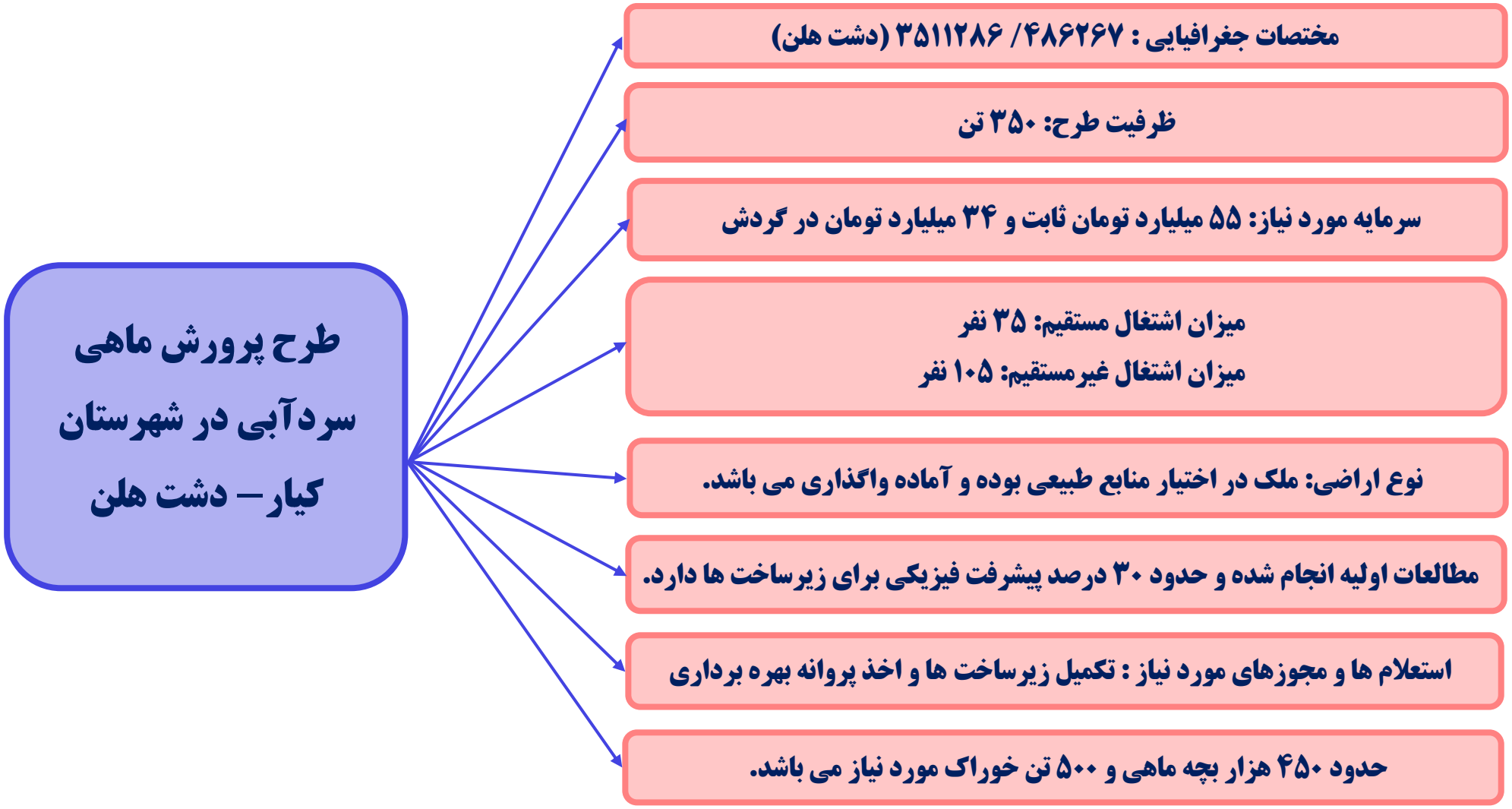
شکل (۱) نمودار تولیدات آبزی پروری استان چهارمحال و بختیاری

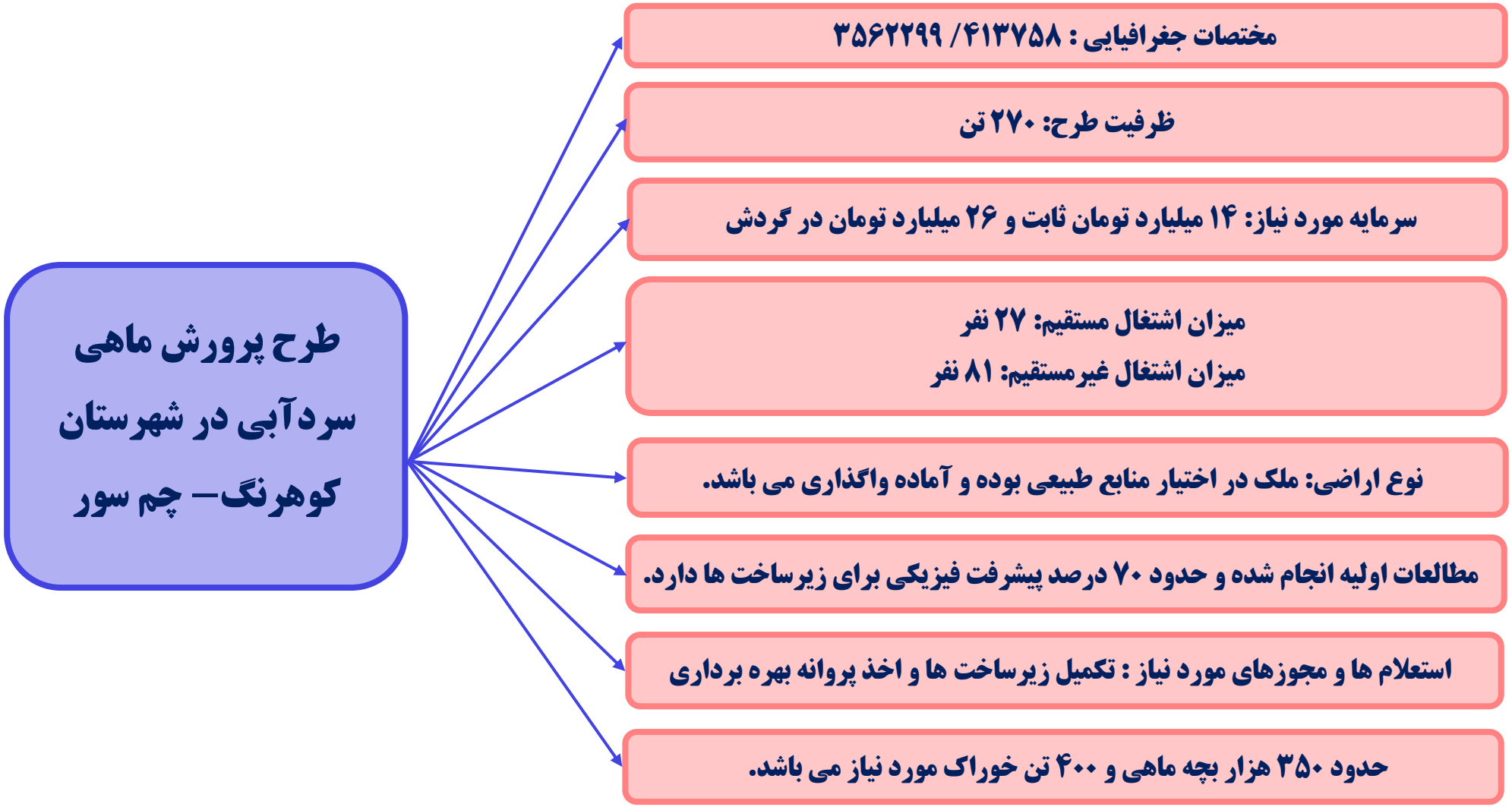
طرح های اولویت دار سرمایه گذاری در استان چهارمحال و بختیاری

با توجه به بررسی ظرفیت های شیلاتی استان چهارمحال و بختیاری و مطالعات اولیه صورت گرفته در زمینه پتانسیل و زیرساخت های موجود در استان توسط سازمان شیلات ایران، طرح های زیر به جهت سرمایه گذاری و توسعه پیشنهاد می گردند:

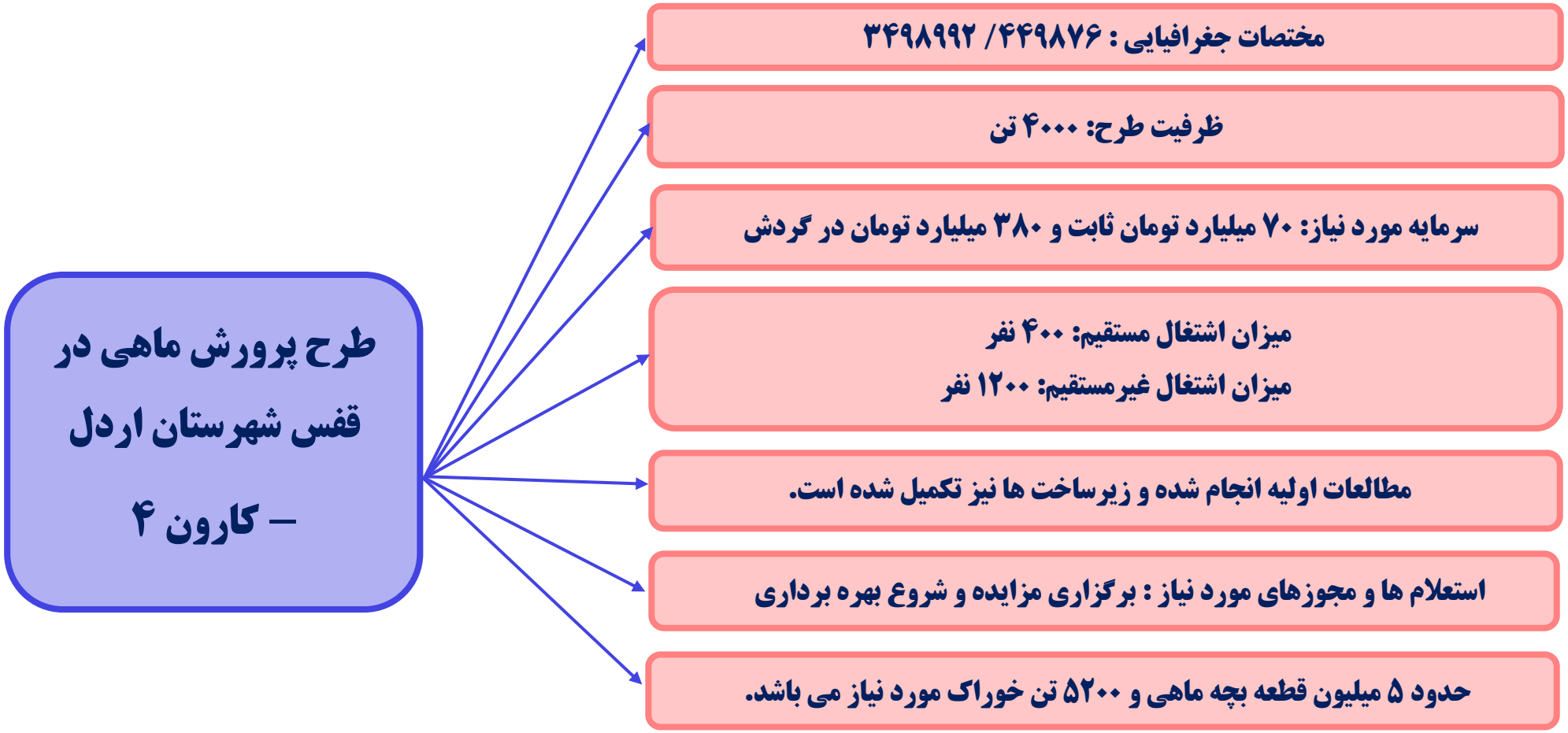
۱- طرح پرورش ماهی سردآبی شهرستان کیار:

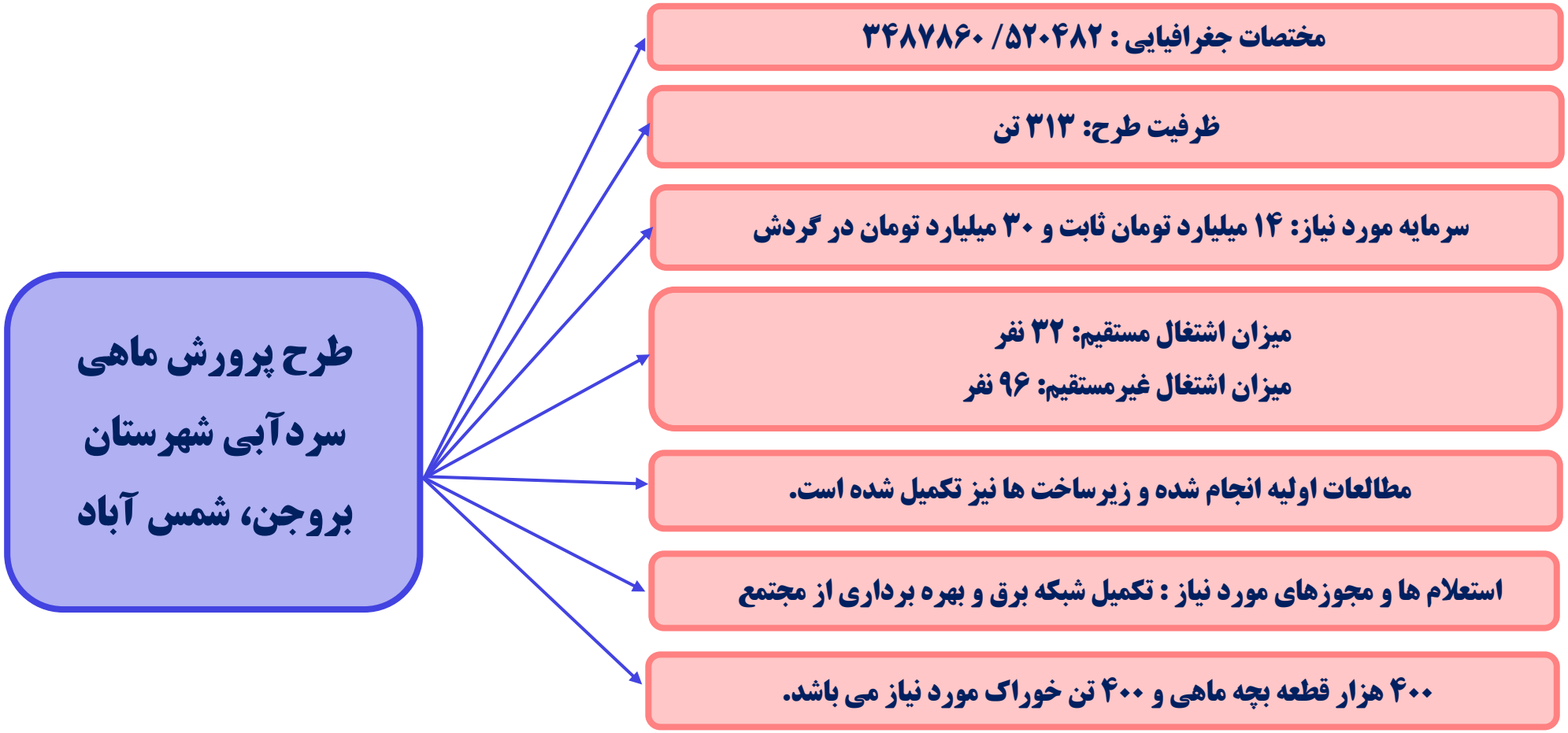
۲- طرح پرورش ماهی سردآبی شهرستان کوهرنگ:

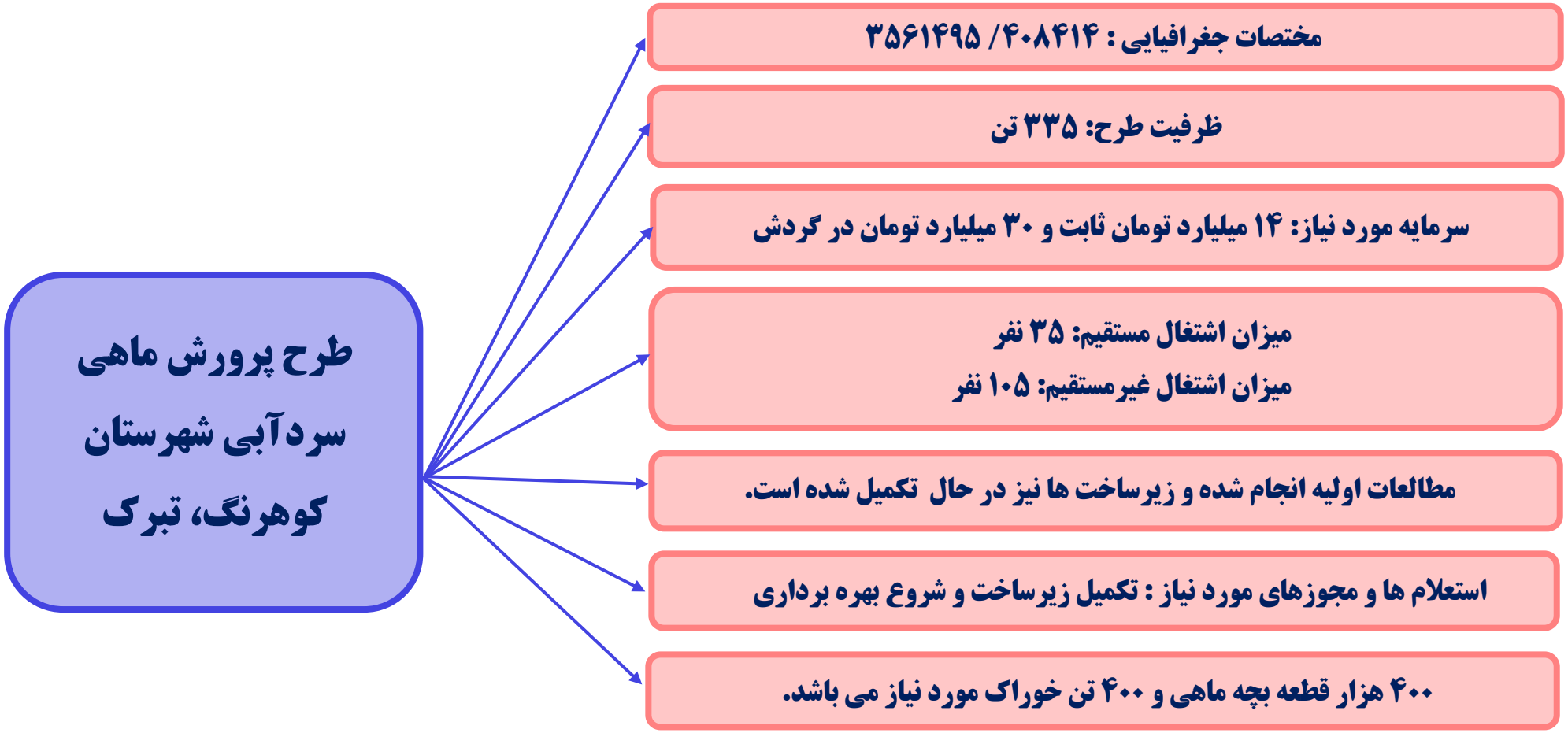
۳- طرح پرورش ماهی در قفس شهرستان اردل:

۴- پرورش ماهی سردآبی شهرستان بروجن:

۵- طرح پرورش ماهی سردآبی شهرستان کوهرنگ:

مشوق لازم جهت سرمایه گذاری در حوزه فعالیت های شیلاتی

جهت حمایت از فعالیت های سرمایه گذاری در حوزه شیلات و آبزیان و با توجه به چارچوب قانونی و اختیارات سازمان شیلات ایران، پیشنهادات زیر ارائه می گردد:

- تأمین و تخصیص اراضی مستعد برای اجرایی شدن طرح های اولویت دار
- معرفی برای دریافت تسهیلات بانکی به میزان ۸۰ درصد سرمایه گذاری طرح
- پرداخت تسهیلات بلند مدت با مدت تنفس و نرخ بهره کمتر در جهت تداوم تولید
- پرداخت جایزه صادراتی برای صادر کنندگان تولیدات شیلاتی و تجلیل از صادر کنندگان نمونه
- تضمین سرمایه گذاری با تحت پوشش قراردادن کامل بیمه آبزیان پرورشی و تاسیسات
- پرداخت بخشی از حق بیمه آبزیان توسط دولت به عنوان یارانه بیمه (حداقل ۵۰ درصد)
- صدور موافقت نامه های اصولی برای واحدهای تولیدی در کوتاه ترین زمان ممکن
- ارائه تسهیلات کم بهره سرمایه در گردش برای خرید نهاده های مورد نیاز همچون خوراک آبزیان، بچه ماهی، بچه میگو و ... و مکانیزاسیون زیربخش شیلات و آبزیان